

Kuinka Helsinki siirtyi uuteen koulusysteemiin?

1. Helsingin koululaitos ennen peruskoulua
2. Pääkaupungin koulusuunnittelu kouluviraston näkökulmasta
3. Suomen pääkaupungin siirtyminen uuteen koulusysteemiin
4. Maamme kirkonkylän alkuaskeleet peruskoulun tiellä

1. Helsingin koululaitos ennen peruskoulua

Ennen peruskoulua Helsingin kunnallisen koululaitoksen muodostivat kansa- ja kansalaiskoulut sekä erityiskoulut ja erityisopetus. Kunnallisia kokeilukeskikouluja ei ollut. Valtion ja yksityiset oppikoulut sekä erikoiskoulut toimivat kaupungin koululaitoksen ulkopuolella. Valtaosa helsinkiläislapsista suoritti oppivelvollisuutensa kansakouluissa, vaikka valmistavIa koulujakin oli. Oppivelvolliset suorittivat yleensä neljä luokkaa kansakoulua, osa jatkoi vielä kansakoulun ylemmillä luokilla ja siirtyi sitten oppikouluihin. Oppikouluihin siirtyvien oppilaiden määrä oli 1960-luvulla 60-70% kaikista oppilaista, josta syystä kaivattiin uutta koulusysteemiä. Oppikoulun tarkoitus oli valmistaa oppilaita korkeakouluihin ja yliopistoihin.

Kaupungin kansakouluissa olivat suurimmat paineet opetuk-

sen kehittämiseen. Sitä edisti monien kansakoulunopettajien halu täydentää omaa koulutustaan. Merkittävimmät muutokset pääkaupungin kansakoulujen kehityksessä tulevan peruskoulun suuntaan olivat 1950-1970-luvuilla vieraan kielen opetuksen alkaminen, opetuksen ohjaajien palkkaaminen, erityisopetuksen laajentaminen, kansalaiskoulun linjajaan ja koulurakennusten kehittäminen sekä muut koulukokeilut.

Helsingin suomenkielisiin kansakouluihin otettiin vieraan kielen opiskelu vakinaiseksi oppiaineeksi v. 1966. Valittavana oli joko englannin tai ruotsin kieli. Ruotsinkielisiin kouluihin tuli suomen kieli varsinaiseksi oppiaineeksi samaan aikaan ja englannin kieltä voitiin opiskella vapaaehtoisena aineena. Kansalaiskoulun opetussuunnitelmiin tuli joillekin linjoille sekä toinen kotimainen että englannin kieli ja toisille linjoille jompikumpi niistä. Vieraan kielen opetuksen tavoitteena oli keskeisen käyttösanaston, tyypillisten sanontojen ja olennaisten kieliopillisten seikkojen oppiminen. Suulliselle harjoitukselle pantiin enemmän painoa kuin oppikouluissa oli totuttu käyttämään. (Somerkivi 1977, 291-292) Lukuvuonna 1974-75 laajennettiin kansakoulujen kieliohjelmaa, jonka seurauksena englannin tai ruotsin asemesta voitiin opiskella kolmannelta luokalta alkaen myös ranskaa, saksaa ja venäjää. Samaan aikaan tehostettiin audiovisuaalista toimintaa. (Hgin koulu-
lait. vsk 1974, s. 3)

Opetuksen ohjaustoiminta laajentui pääkaupungin kansakouluissa juuri ennen peruskoulua. Ensimmäiset opetuksen ohjaajat valittiin kyllä Helsingin kansakouluihin jo itsenäisyyden alussa, ja he olivat voimistelun ohjaajia. V. 1945 nämä toimet muutettiin liikunnanohjaajan viroiksi ja niitä oli sekä suomenkielisissä että ruotsinkielisissä kansakouluissa, erikseen poikien ja erikseen tyttöjen liikuntaa varten. Poikien ja tyttöjen käsityönopetusta kehittämään palkattiin ohjaajat 1950-luvulla ja musiikkiin v. 1963. Englannin ja ruotsin kielen opetuksenohjaajien virat perustettiin vieraan kielen tultua vakinaiseksi pääkaupungin kansakouluihin.

Valtakunnallinen kansakoululaitoksen päättymisjuhla pidettiin toukokuussa 1977 Taivallahden koululla Helsingissä. Eturivissä oikealta: Helsingin koulutoimenjohtaja Jouko Kauranne, Kouluhallituksen pääjohtaja Erkki Aho ja osastopäällikkö Vesa Lyytikäinen.

Ruotsinkielisiä kansakouluja varten perustettiin yksi ohjaajan virka. Vuonna 1973 perustettiin suomenkielisiin kansakouluihin äidinkielen opetuksen ohjaajan virka ja vuotta myöhemmin alkuopetuksen ohjaajan virka. Hieman ennen uuteen koulujärjestelmään siirtymistä perustettiin myös matematiikan ohjaajien virat ja sivutoimisia ohjaajia palkattiin useille muille opetuksen alueille. (Somerkivi 1977, ss. 444-445)

Erityisopetusta kehitettiin voimakkaasti pääkaupungin kansakoululaitoksen piirissä varsinkin 1950-luvulta alkaen. Sitä ennen Helsinki oli uranuurtaja Suomessa sekä apukoululuokkien että tarkkailuluokkien perustamisessa. Edellisiä oli pääkaupunkiin perustettu 1900-luvun alusta lukien ja jälkimmäisiä vuodesta 1938 alkaen. Poikatarkkailuluokan ensimmäinen opettaja oli Walter

Erko, josta myöhemmin tuli Helsingin sk kansakoulujen tarkastaja ja sk koulutoimen johtaja. Sokeiden ja kuurojen koulut olivat apukouluakin vanhempia, mutta ne olivat valtion ylläpitämiä. Vasta vähän ennen peruskoulua Helsingin kansakouluihin perustettiin kuulovammaisten erityisluokkia, joihin Kuurojen koulun oppilaat siirrettiin. Kuulovammaisten koulun yhteydessä oli myös ns. afasialuokka. Helsingin kansakouluissa oli myös yksi näkövammaisten luokka. Vajaaliikkeisille aivovauriolapsille on Helsingin kansakouluissa ollut omia luokkia vuodesta 1955 alkaen. Lukemista ja kirjoittamishäiriöisten oppilaiden klinikkamuotoista erityisopetusta on ollut vuodesta 1949 ja puhevikojen korjausta 1950-luvulta alkaen, mutta vasta 1960-luvulla alettiin varsinaisesti kouluttaa erityisopettajia. Siihen asti erityisluokille oli siirretty tähän suostuneita kansa- ja kansalaiskoulun opettajia. (Kauranne 1980, ss. 175-179)

Kansalaiskoulun teknisen työn opettajat erikoistuiivat puutyön, metallityön ja kone- ja sähköopin opettajiksi, kun taas oppikouluissa oli edelleen lyhyemmän koulutuksen saaneita poikien käsityön opettajia. Yleisaineiden opettajat opettivat monia oppiaineita. Heidän virkansa lopetettiin vähitellen. Helsingin kansalaiskoulussa oli useampia linjoja kuin oli ollut jatkokouluissa. Kansalaiskoulun opettajien valmistuksen kesto lähenei oppikoulun lehtorien valmistusaikaa ja näin kansalaiskoulun opettajat voitiin aikanaan siirtää yhdessä keskikoulun lehtorien ja opettajien kanssa peruskoulun yläasteen lehtoreiksi tai opettajiksi. Kehitys oli samanlaista Helsingin ruotsinkielisissä kansalaiskouluissa.

Suomen kansakoulujen oppilasmäärää kasvattivat ns. suuret ikäluokat, jotka syntyivät sotia seuranneina vuosina. Helsingin koulujen oppilasmääriä kasvatti tämän lisäksi runsas muuttoliike maaseudulta. Pääkaupunki laajeni alueliitosten ansiosta sekä pohjoiseen että itään. Uusille alueille rakennettiin asuntoja, lasten päiväkotia ja -tarhoja sekä kansakouluja. Myöhemmin näille alueille siirtyi keskikaupungilta yksityisiä oppikouluja tai niihin perustettiin uusia yksityisiä oppikouluja.

Kouluhuoneistojen rakentamisessa ja kalustamisessa pyrittiin ottamaan huomioon uudet pedagogiset, ergonomiset, rakennustekniset ym. vaatimukset ja näin esikaupunkien koulurakennuksia, joita rakennettiin 1950-70-luvuilla paljon, kehitettiin peruskoulujärjestelmää varten. Pääkaupungin uusia kouluja rakennettaessa sovittiin, että rakennusviraston suunnittelijoiden muodostamaan työryhmään valitaan myös tulevan koulun johtaja ja kouluviraston oma arkkitehti auttamaan uuden koulun pedagogisten ja didaktisten vaatimusten toteuttamisessa. Uusiin koulurakennuksiin saatiin kieli- ym. erikoisluokkia ja aikuisiakin palvelevia liikuntasaleja. Niihin sijoitettiin myös koulusosiaalisen työn ja muun kehityksen vaatimia erikoistiloja niin, että muita tiloja oli uusissa kouluissa neliömäärältään enemmän kuin teorialuokkia. (Kauranne 2003, ss.140-147)

Suuri askel eteenpäin vieraiden kielten opetuksessa saatiin, kun kouluihin alettiin rakentaa kielistudioita. Alla kuva helsinkiläisen koulun kielistudiosta, jossa on vieraita seuraamassa opetusta

Suomenkielisten kansakoulujen toimintaa koskevat merkittävät päätökset teki kansakoulujen johtokunta koulutoimenjohtajan esityksestä. Vastaavat päätöksen ruotsinkielisten koulujen osalta teki rk. kansakoulujen johtokunta rk. koulutoimenjohtajan esityksestä. Valtuuston valitsevat kaksi viimeistä johtokuntaa joutuivat tekemään edellä mainitut koululaitoksen kehittämistoimet ja paljon muuta siihen asti, kunnes lainmukainen koulusuunnittelu-toimikunta ja koululautakunta aloittivat työnsä.

Peruskoulusäännökset vaativat, että jokaiseen kuntaan oli perustettava koulusuunnittelu-toimikunta ja sellainen toimikunta perustettiin 1960-luvun lopulla pääkaupunkiin. Sen puheenjohtajana oli kaupunginvaltuuston ent. puheenjohtaja ja ent. opetusministeri, kouluneuvos Jussi Saukkonen. Kaikki puolueet saivat nimetä siihen edustajansa ja ne valitsivat monia kansanedustajia ym. ansioituneita poliitikkoja tähän elimeen, jolla oli todella merkittävä tehtävä. Näissä jäsenissä oli yksityisoppikoulujen tulevan aseman suhteen kahdenlaisia: yksityiskoulujen vapauden kannattajia ja niiden luovuttautumista kunnalle vaativia henkilöitä. Sen vuoksi tämän toimikunnan työ tuli olemaan ristiriitaista, kokoukset ylen pitkiä, jopa seitsentuntisia. Paljon neuvotteluja ja erilaisia aputyöryhmiä tarvittiin, ennen kuin koulusuunnitelma saatiin toimikunnassa hyväksytyksi ja sen jälkeen riidat jatkuivat vielä kaupunginhallituksessa, sen perustamissa uusissa neuvottelukunnissa ja lopuksi valtuustossa.

Opettajalehden päätoimittaja Antti Henttonen valittiin Helsingin sk. kansakoulujen johtokuntaan 1960-luvun alussa. Tämä peruskoulua Kansakoulunopettajien liitossa ja OAJ:ssa ajanut poliitikko kuvaa tilannetta pääkaupungin sk. kansakoulujen johtokunnassa seuraavasti: "Olin Helsingin kansakoulujen johtokunnan jäsen kahdeksan vuotta. Se oli mukava sormiharjoittelupaikka valtakunnalliseen koulupolitiikkaan osallistuvalla miehellä. Huomasin tosin, että pääkaupunki on oma lukunsa, johon eivät päde yleiset normit eivätkä oikein sovi säännöksetkään. Koululaitoksen kehittämisessä oli lisäksi mustana lankana apulaiskaupunginjohtaja

A. K. Loimarannan johtokunnan kokouksessa kerran lausuma ohje: Tehdään vasta sitten, kun laki pakottaa.” (Henttonen 1987, ss. 156-157) Kuriositeettina mainittakoon, että sekä Henttonen että Loimaranta kuuluivat samaan Liberaaliseen kansanpuolueeseen.

Kansakoulujen kanslioiden lisäksi Helsingin koululaitokseen perustettiin v. 1970 koulusuunnittelutoimisto, jota johti, kuten suomenkielistä kansliaakin sk. koulutoimenjohtaja. Sinne palkattiin paitsi varsinaisia koulusuunnittelijoita myös juristi ja arkkitehtejä suunnittelemaan uusia kouluja ja lisärakennuksia. Toimiston johtajana toimi ensin Eeva-Liisa Wilska, sitten Paula Sermilä koulutoimenjohtajan ohjeiden mukaan.

Koulukokeiluksi alettiin nimittää kaikkea kouluissa tapahtuvaa opetuksellista ja hallinnollista kokeilua. Muutamat Helsingin kansakoululuokat osallistuiivat 1960-luvulla yhteispohjoismaiseen uuden matematiikan opetuksen kokeiluun. Uuden suuntauksen mukaan jo kansakoulun ensi luokilta alkaen opetettiin lapsentajuisesti esimerkiksi joukko-oppia. Yhteen-, vähennys-, kerto- ja jakolaskujen suorittaminen jäi tällöin vähemmälle. Vanhat opettajat vitsailivat, että uuden matematiikan mukaan kolme kertaa kolme on noin kymmenen. Helsingin Opettajakorkeakoulun harjoittelukouluna toimineessa Maunulan kansakoulussa suoritettiin 1960-luvulla ja seuraavan vuosikymmenen alussa oppiaineksen integrointia, radion ja television hyväksikäyttöä, periodiopetuksen järjestelyjä sekä erikokoisten opetusryhmien joustavaa käyttöä. (Somerkivi 1977, s. 213) Pienimuotoisempaa koulukokeilua suoritettiin useissa helsinkiläisissä kansakouluissa.

Helsingin suomenkielisten kansakoulujen kansliaan perustettiin 1970-luvun alussa av-keskus ja sen päätoimiseksi johtajaksi valittiin teknikko Jukka Kasvi. Siihen asti opetusfilmien, raijien ja kielinauhujen lainaamista oli hoitanut sivutoimenaan kansakoulunopettaja Onni Laukama. Av-keskuksen toiminta monipuolistui ja keskuksen saatiin myöhemmin lisää väkeä. Samalla se oli

valmistautumista peruskoulujärjestelmää varten.

Erilaisia opettajatoimikuntia Helsingin kansakouluissa oli neljä. Vuonna 1976 niitä olivat opettajain koulutuskomitea, kirjasto-toimikunta, oppikirjatoimikunta ja audiovisuaalisen opetuksen kehittämiskomitea. Opettajien koulutuskomiteaa johti johtokunnan puheenjohtaja Yrjö Larmola ja sihteerinä toimi koulu-suunnittelija Timo Anttila. Kirjastotoimikunnan puheenjohtajana oli koulutoimen apulaisjohtaja Heikki Punnonen ja sihteerinä opettaja Kyllikki Pälviä. Oppikirjatoimikunnan puheenjohtajana toimi vuosikaudet opettaja Valle Ojaniemi ja sihteerinä opettaja Raija Halko. Audiovisuaalisen opetuksen kehittämiskomiteaa joh-ti Yrjö Larmola ja sen sihteeriksi valittiin kielenopetuksen ohjaaja Marja Wuoreneimo. Muut jäsenet näihin toimikuntiin valittiin opettajista ja toimikuntien työtä jatkettiin myös peruskoulujärjes-telmän tultua Helsinkiin. Kaikki edellä esitellyt opetuksen ja muun kouluun liittyvän toiminnan muutokset kehittivät pääkaupungin kansakoulutointa valmiimmaksi siirtymään uuteen koulu-järjestelmään. (Kauranne 2003, ss. 44-45)

Suomenkielisten kansakoulujen johtokunnan puheenjoh-tajina ennen peruskoulua vuorottelivat fil.maist. Yrjö Larmola ja myyntipääll. Mikko Katajisto ja sihteerinä toimi fil.maist. Heikki Helle. Ruotsinkielisten kansakoulujen johtokunnan pu-heenjohtajana toimi kauppat.maist. Inger Jägerhorn ja sihteerinä dipl.ekon. Timo Avellan. Suomenkielisen kanslian päällik-könä toimi koulutoimenjohtaja Jouko Kauranne työtovereinaan koulutoimen apulaisjohtaja Heikki Punnonen ja talouspäällikkö Lauri Manninen. Vielä pitkään 1990-luvulle talousosastoon kuuluivat koulujen huoltotoiminnot, jopa av-keskuskin. Ruot-sinkielisten kansakoulujen kanslian päällikkönä toimi rk. ktj Paul Hägglund ja talouspäällikkönä Timo Avellan sekä perus-koulujärjestelmän alusta lukien opetuspäällikkönä Agneta von Essen. (ao. vsk:t)

Merkittävää työtä opetustyön kehittämisessä suorittivat em. neljä toimikuntaa, joissa oli vahva opettajien edustus. Kaikki nämä

toimikunnat pyrkivät kehittämään Helsingin kansakoulujen työtä kohti uutta koulujärjestelmää. Opettajien siirtymävaiheen koulutus

Myllypuron lukion ja yläasteen tietokonealuokka on ollut mallina monien koulujen tietokonealuokille. Taustalla atk-päällikkö Jukka Kasvi ja rehti Rauno Laakso.

(Siva) ja virkaehtosopimuksen mukainen koulutus (Veso) olivat tärkeimpiä koulutuksen muotoja ja ne koskivat kaikkia opettajia. (Sk. kansak. vsk 1976, s. 5)

Myös monissa helsinkiläisissä oppikouluissa suoritettiin peruskoulua edeltävinä vuosina erilaista kokeilutoimintaa, kuten esimerkiksi yksityisessä Helsingin suomalaisessa yhteiskoulussa ja erityisesti kokeilukouluksi nimetyssä Alppilan yhteislyseossa. Niissä suoritettu kokeilutoiminta ei kuulunut Helsingin koululaitoksen toimintaan, enempää kuin erikoiskoulujenkaan kokeilut. Koska oppikoulujen opettajat vastustivat uuteen koulujärjestelmään siirtymistä, ei kokeilutoiminta oppikouluissa ollut ennen peruskoulua kovin merkittävää, vaan koulut paremminkin odottivat, mitä tuleman piti.

Peruskoulun lähestyessä valtio ryhtyi kehittämään oppikou-

lujen lukusuunnitelmaa tulevan peruskoulun opetussuunnitelman suuntaan. Tätä lukusuunnitelmaa muutettiin näet asetuksella 261/1971 ja näin saatiin sekä valtion omistamien että yksityisten oppikoulujen opetusta reivatuksi lähemmäksi POPS-70:n opetussisältöjä. (Kauranne 1988, s. 4) Yksityisoppikoulut noudattivat pääsääntöisesti kulloinkin voimassa ollutta valtion oppikoulujen lukusuunnitelmaa.

2. Pääkaupungin koulusuunnittelu kouluviraston näkökulmasta

Helsingissä oli useimmista muista maamme kaupungeista poikkeava koulutoimen organisaatio: oli kaksi kansakoulujen kansliaa ja kaksi koulutoimen johtajaa, molemmille kieliryhmille omansa. Lisäksi oli toisen suomenkielisen kansakouluntarkastajan viran peruna vielä suomenkielisen koulutoimen apulaisjohtajan virka. Yhteinen yksikkö suomen- ja ruotsinkieliselle koulutoimelle oli koulusuunnittelutoimisto. Sk koulutoimen johtaja oli sekä suomenkielisten kansakoulujen kanslian että yhteisen koulusuunnittelutoimiston esimies, ja päätyönä hänellä olikin noina vuosina suunnittelutyö. Kansakoulujen toiminnan johtaminen jäi pääasiassa alipäälliköiden tehtäväksi.

Pääkaupungin koulusuunnitelman laatiminen vaati monien tahojen yhteistyötä. Kaupungin suunnitteluelimille oli alusta pitäen selvää, että opettajajärjestöjen kanssa oli oltava tiiviissä yhteistyössä, samoin muiden koulutyöntekijöiden järjestöjen kanssa. Yksityisten oppikoulujen omistajien kanssa oli tehtävä tarvittavat sopimukset joko luovuttautumisesta kaupungin omistukseen tai korvaavaksi kouluksi ryhtymisestä. Valtio oli ilmoittanut luovuttavansa kussakin kunnassa olevat omistamansa koulut niiden sijaintikunnalle, joten Helsingin oli asioitava valtion viranomaisen kanssa pystyäkseen sijoittamaan nämä koulut kunnallisen koulujärjestelmän osaksi. Koulujärjestelmälain mukaan Uudenmaan lääninhallituksen kouluosasto ja Kouluhallitus olivat kaupungin koulusuunnitelman tarkastavia elimiä, joten etukäteistä yhteis-

Suurten kaupunkien koulutoimenjohtajat Vaasassa 1982. Eturivissä vas. Espoon, Helsingin sk ja rk koulutoimenjohtajat, lääninkouluneuvos Pekka Silventoinen, Kouluhallituksen osastopäällikkö Erkki Kähkönen, Vaasan ja Kemin koulutoimenjohtajat. Toinen rivi vas. Kuopion, Joensuun, Lahden, Vantaan, Porin ja Lappeenrannan koulutoimenjohtajat. Kolmas rivi vas. Rauman, Kotkan, Tampereen, Turun, Imatran ja Oulun koulutoimenjohtajat. Neljännessä rivissä vas. Vantaan rk ktj, Riihimäen ktj, Raimo Inkinen WSOY, Kajaanin, Hämeenlinnan, Kokkolan ja äärimmäisenä oikealla, Hyvinkään ktj.

työtä myös niiden kanssa tarvittiin. Pääkaupunkiseudulle oli perustettu YTV-yhteisö, joka halusi edistää Helsingin ja naapurikuntien välistä yhteistyötä myös koulusuunnittelun alueella.

Pääkaupunkiseudun neljän kunnan, Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniaisten koulutoimen johtajat ja muut johtavat koulutoimen virkailijat pitivät yhteisiä neuvotteluja useita kertoja vuodessa. Vuosittain kokoontuivat myös Suomen suurimpien kaupunkien koulutoimenjohtajat pohtimaan ajankohtaisia kouluasioita. Kaupungit saattoivat ottaa mallia toistensa tekemistä ratkaisuksista.

Suuruutensa ja monimuotoisen koulukokoelmansa vuoksi Helsinki paini omassa sarjassaan ja harvat muiden kuntien ratkaisut sopivat pääkaupungin olosuhteisiin. YTV:n alueella oppilaiden muutot kunnasta toiseen aiheuttivat sen, että jokaisessa kunnassa tuli olla jo vuoden 1972 syksystä alkaen (jolloin ensimmäiset kunnat Suomessa siirtyivät peruskoulujärjestelmään) ainakin yksi sellainen koulu, jossa seurattiin peruskoulun opetussuunnitelmaa, sillä peruskouluun aikaisemmin siirtyneistä kunnista tuli jatkuvasti oppilaita pääkaupunkiseudun kouluihin.

Myös neljän YTV-kunnan koulutoimenjohtajat järjestivät 1970-luvun puolivälissä yhteisiä kokouksia, joissa pohdittiin sekä ajankohtaisia että pitkän tähtäyksen kysymyksiä. Espoon Erkki Äärynen, Vantaan Martti Hölsä, Kauniaisten Antti Rönkä sekä Helsingin Jouko Kauranne olivat vuoroin isäntinä näissä puoli päivää kestäneissä kokouksissa. Useimmiten olivat myös YTV-kuntien ruotsinkieliset kollegat mukana näissä kokouksissa, joskus myös koulusuunnittelijat. Alueen talouspäälliköt pitivät tarvittaessa omia kokouksiaan, samoin hallinto- ja opetuspäälliköt.

Yksityisoppikoulujen kanssa tehtävät sopimukset olivat poliittisesti vaikeimpia. Vasemmisto olisi halunnut kaikkien koulujen luovuttautuvan kaupungin omistukseen ja se oli valmis jättämään oppilaat pois korvaaviksi pyrkiviltä yksityisiltä kouluilta, vaikka koulujärjestelmälaki antoi näille kouluille oikeuden valita korvaavan koulun aseman ja vaikka niiden rakennuksia välttämättä tarvittiin uudessa koulujärjestelmässä. Lakia muuttaen kunnille annettiin oikeus antaa tai olla antamatta koulupiiriä kunnan alueella toimiville yksityisille kouluille. Oikeistopuolueet asettuivat yleensä koulun toivomalle kannalle, joskin poikkeuksiakin oli.

Saadakseen tarvittavat sopimukset aikaan oppikoulujen kanssa Helsingin kaupunginhallitus perusti 26.11.1973 Oppikouluneuvottelukunnan, ns. Oknen.

Oknen tehtävänä oli hoitaa neuvottelut kaikkien Helsingissä toimivien oppikoulujen edustajien kanssa. Kaupunginhallitus ni-

mesi toimikunnan puheenjohtajaksi fil.kand. Yrjö Larmolan ja jäseniksi kansak.op. Inkeri Airolan, yliop. Börje Mattssonin, ktj. Walter Erkon, ktj. Paul Hägglundin, talousarviopäällikkö Erkki Kokkosen ja kaupunginasiainmies Raimo Reivisen. Ktj. Erkon siirryttyä eläkkeelle, valittiin hänen sijaansa ktj. Jouko Kauranne. Tämä tapahtui vuoden 1975 alusta. (Khn mietinnöt, nro YO/1975, s. 1)

Okne aloitti välittömästi laajan neuvottelukierroksen. Alussa päätyöksi näytti muodostuvan haltuunotto- ja korvaavan koulun sopimusmallien aikaansaaminen. Toimikunta valmisti keskuudessaan luonnokset molempia vaihtoehtoja varten. Se lähetti 6.8.1974 valmistelemansa mallit kaupunginhallituksen hyväksyttäväksi, jotta olisi voitu jatkaa yksityiskohtaisia neuvotteluja koulujen kanssa varmemmalla pohjalla. Kaupunginhallitus hyväksyi sopimusluonnokset ja kehotti toimikuntaa käymään niiden pohjalla neuvottelut koulujen kanssa kiireesti. Mutta 18.2.1975 toimikunta joutui kääntymään uudestaan kaupungin johdon puoleen, kun Helsingin yksityisoppikoulujen yhdistys Hyry esitti vaatimuksensa. Sen edustajat ilmoittivat, että oppikoulut eivät käy neuvotteluja kaupungin edustajien kanssa, ennen kuin Hyryn valmistelemasta korvaavan koulun sopimusmallista on ensin käyty neuvottelut. Okne kävi neuvottelut Hyryn kanssa viimeksi mainitun ehdottaman sopimusmallin pohjalta ja tätä neuvottelujen tulosta Okne halusi käyttää sopimusmallina. (Khn mietinnöt, nro YO/1975, s. II)

Kaupunginvaltuusto käsitteli uutta korvaavan koulun sopimusta khn 10.3.1975 tekemän ehdotuksen pohjalla. Lopputulos oli muuten Oknen neuvotteleman mallin kaltainen, mutta siitä oli poistettu ns. selventävät pöytäkirjamerkinnät. Tämän valtuusto hyväksyi jatkoneuvottelujen pohjaksi. Haltuunottosopimuksen malliksi jäi edelleen aikaisemmin valmistunut mallisopimus.

Kouluhallitukselta saatiin malli hakemuksesta, jolla kaupunki pyytää valtiota muuttamaan valtion oppikoulut Helsingin kaupungin peruskouluiksi ja lukioiksi. Anomuksen kohteena oli kymmenen suomenkielistä ja kolme ruotsinkielistä valtion koulua.

Näistä kouluista siirrettiin aikanaan pääosa kunnan kouluiksi, mutta kaksi entistä normaalikoulua jätettiin Helsingin yliopiston opettajanvalmistuksen harjoittelukouluiksi. Alppilan yhteislyseo siirrettiin kunnan kouluksi kaupungin annettua Kylänevan koulurakennukset valtiolle toisen normaalikoulun ala-asteeksi. Helsingin kaksoisyhteislyseo muutettiin Hykkylän yläasteeksi ja lukioksi. Helsingin lyseosta tuli Ressun yläaste ja lukio. Kirkkopuiston tyttökoulun rakennus jäi valtiolle, mutta opettajat ja oppilaat siirrettiin Ressun rakennukseen. Helsingin toinen lyseo siirrettiin kunnan kouluksi ja se muuttui Torkkelin lukioksi. Kruunuhaan yhteislyseosta luotiin musiikkipainotteinen erikoislukio ja yläasteen oppilaat siirrettiin ruotsinkielisiltä saatuun koulurakennukseen Snellmanin kadun varrella. Laajasalon yhteislyseosta tuli Laajasalon yläaste ja lukio ja Töölön yhteislyseosta Etu-Töölön yläaste ja lukio.

Helsingin ensimmäinen koululautakunta. Vas. yksityiskoulujen edustaja Jouko Teperi, Börje Matson, Eva-Riitta Siitonen, Mikael von Nandelstadh, Kalervo Laitinen, Inkeri Airola, x, Yrjö Larmola, Jyrki Lohi, Kaarina Hakkarainen, Sem Shubak ja Eljas Turunen.

Okne kävi läpi kaksi neuvottelukierrosta. Ensimmäisellä kerral-

la kartoitettiin kunkin oppikoulun toiveet: halusiko koulu luovut-
tautua vai jatkaa korvaavana kouluna. Luovuttautuvien koulujen
omaisuudesta käytiin neuvottelut, sillä joillakin kouluilla oli mm.
huomattavia kokoelmia. Irtainta omaisuutta oli paljon. “Muistan
mm. Etu-Töölön yhteiskoulun suuret luonnontiedekokoelmat ja
kymmenet muiden koulujen taidemaalaukset, joille oli löydettävä
asianmukaiset säilytystilat.” (Larmolan haast.)

Useita rk oppi- ja kansakouluja oli annettu jo vuosia ennen
peruskoulua muuhun käyttöön oppilasmäärän vähentyessä kanta-
kaupungin alueella, samoin oli tehty muutamien sk koulujen koh-
dalla. Siirtymisvaiheessa kaupunki anoi kolmea ruotsinkielisistä
valtion oppikoulua kunnan kouluksi. Koska ruotsinkielinen
opettajainvalmistus siirrettiin Vaasaan, voitiin Svenska Nor-
mallyceum jättää Helsingin kaupungin kouluksi, samoin Andra
svenska lyceum, josta muodostettiin Åshöjdenin yläaste. Kolmas
koulu, entinen Svenska Flicklyseet osoitteessa Bulevardi 18,
jätettiin valtion käyttöön ja siitä tuli myöhemmin Helsingin yliopis-
ton kasvatustieteen laitos.

Helsingissä sijaitsevilla yksityisillä oppikouluilla oli lähes
jokaisella ainakin pientä toivottavaa Oknelle. Munkkiniemen yhe-
teiskoulu edellytti kirjeessään 11.3.1975, että peruskoulu-
järjestelmää Helsinkiin suunniteltaessa koulusta muodostettavalle
korvaavalle koululle ja lukiolle varattaisiin yhdeksi vieraaksi
kieleksi ranska siinä tapauksessa, että Munkkiniemen ala-asteelle
muodostetaan ranskan kielen opetusryhmä. Muuten toiseksi vie-
raaksi kieleksi opettajiston mielestä kävisi myös saksa tai venäjä.
Maunulan yhteiskoulu vaati vastaavassa tilanteessa koululle
varattavaksi saksan kielen (kirje 13.3.1975). Oulunkylän yhteis-
koulu totesi koulussaan olevan normaalia enemmän musiikin ja
puhetaidon opetusta, joiden alueiden painotusta koulu halusi ko-
rosta uudessakin systeemissä. (kirje 4.3.1975)

Kun kaikkien Helsingissä ennen peruskoulua toimineiden
oppikoulujen toivomukset oli saatettu Oknen ja koulusuunnittelu-
toimiston tietoisuuteen, voitiin koulusuunnittelua jatkaa

varmemmalla pohjalla, vaikka koulujen omistussuhteiden järjestely oli v. 1975 vielä pahasti kesken. Koulujen opetusohjelman määrittelyä voitiin suunnitella, vaikkei yksityisten oppikoulujen lopullinen omistusmuoto eikä koulun suuruuskaan ollut täysin selvillä. Valtio oli määrännyt keskikouluilleen (AsK 373/1973) uutta peruskoulun opetussuunnitelmaa lähestyneen opetussuunnitelman, jota yksityisten oppikoulujenkin tuli seurata. Kuitenkin Helsingissä vasta kolme yksityistä oppikoulua oli ottanut sen käyttöönsä lukuvuoden 1974-75 alusta. Poikkeukset valtion keskikoulujen opetussuunnitelmasta oli pyrittävä sisällyttämään Helsingin tulevaan kouluohjesääntöön.

Pysyäkseen ajan tasalla pääkaupungin virkamiesten ja luottamushenkilöiden oli luonnollisesti perehdyttävä mahdollisimman hyvin eri osapuolten esittämiin toivomuksiin. Sellaiseen perehtymiseen tarjoutui mahdollisuus Hyryn laivaseminaareissa, joihin Oknen puheenjohtaja Larmola ja koulutoimenjohtaja Kauranne silloin tällöin kutsuttiin osanottajiksi ja esitelmöitsijöiksi. “Vaikka vasemmistolaiset koulusuunnittelu-toimikunnan jäsenet ja sanomalehdet vastustivat meidän osallistumistamme seminaareihin, katsoimme Larmolan kanssa, että ilman tällaisia neuvottelutilaisuuksia emme olisi pystyneet tehtäväämme hoitamaan. Meillä oli niissä tilaisuus myös esittää suurelle joukolle yksityiskouluväkeä Helsingin kaupungin näkökantoja ja kuulla heidän kantojaan.” (Kauranne 1988, 11-15 ja 21-24)

Oikeiston ja vasemmiston suhteellisen tasapäistä kiistaa pääkaupungin eri elimissä osoittaa myös koulusuunnittelu-toimikunnan toiminta sen käsitellessä Oknen ehdotuksia, jotka kaupunginhallitus oli lähettänyt lausunnonle. Huhtikuun lopussa pidetyssä toimikunnan kokouksesta sattui olemaan poissa mm. oikeistolainen puheenjohtaja, jolloin varapuheenjohtaja Inkeri Airola (SD) johti puhetta. Hänen pitkälti muovailemansa lausunto meni äänestyksessä 7-7 läpi kokouksen puheenjohtajan Airolan äänen ratkaisessa. Lausunnossa väitettiin muutamien korvaavan koulun sopimuksen kohtien olevan lainvastaisia ja siksi vaadittiin kaupunkia

pyytämään alustava kanta kouluhallitukselta. (Kstmk:n kirje Khlle 28.4.1975.) Kouluhallitus oli tuolloin tunnetusti vasemmistojohtoinen ja sen Airola hyvin tiesi. Myöhemmissä kokouksissa, missä Jussi Saukkonen tai myöhemmin Jouni Apajalahti johti puhetta, sopimukseen otettiin positiivisempi kanta ja lopulta päästiin yhteisymmärrykseen kaikkien neuvotteluosapuolten kanssa, mutta monta mielenkiintoista välivaihetta oli vielä nähtävä.

Lopettaessaan toimintansa joulukuussa 1975 Okne lähetti työnsä tuloksista kirjeen Helsingin kaupunginhallitukselle, jossa se totesi, että kaupunginhallitus oli 3.11.1975 päättänyt asettaa ylimääräisen Peruskouluneuvottelukunnan, jonka tehtävänä on mm. kiireellisesti tarkistaa Helsingin yksityisten koulujen kanssa käytettyjen neuvottelujen sopimus pohja ja -luonnokset. Uutta neuvottelukuntaa alettiin kutsua Pekoneksi. Kun uuden neuvottelukunnan jäsenet olivat kaupunginvaltuustosta ja Pekone jatkoi Oknen työtä, katsoi Okne työnsä päättyneeksi ja toimitti siihenastisen työnsä tulokset kaupunginhallitukselle. (Oknen kirje Khlle 23.12.1975)

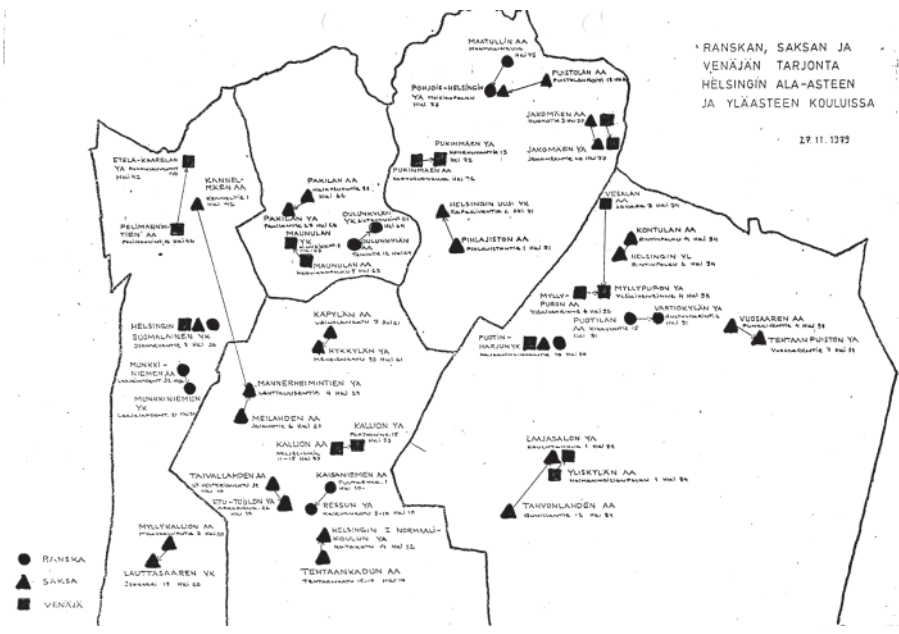

*Helsingin koulusuunnittelutoimiston väkeä ennen peruskoulua.
Vas. Aila Lehtinen, Keijo Lax, Lauri Manninen (talouspäällikkö),
Paula Sermilä, Eeva-Liisa Wilska ja Timo Anttila.*

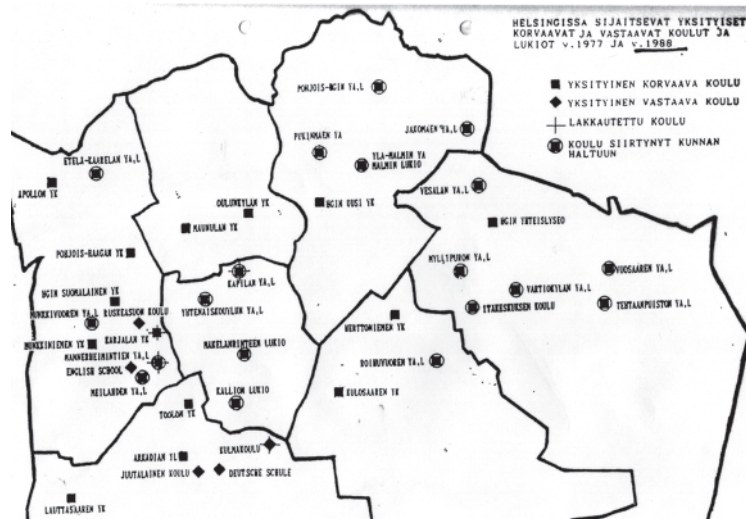

Yllä Helsingin Sanomien harhaan johtava artikkeli peruskoulun aiheuttamista kuljetuksista. Siinä esitellään pelkästään korvaavien koulujen aiheuttamat oppilaskuljetukset ja vaietaan siitä, että kunnan kouluihin jouduttiin kuljettamaan yhtä paljon oppilaita.

Kansan Uutiset julkaisi vastaavan kartan kuljetuksista yksityisiin oppikouluihin, joka lukijan silmiin näyttää yksipuoliselta ratkaisulta, koska kuljetuksia kunnan kouluihin ei ole karttaan merkitty.

Yllä on kartta harvinaisia kieliä tarjoavista helsinkiläisistä kouluista ja alla kartta yksityisistä kouluista, joista vain tusinan verran kouluja jäi korvaaviksi yläasteiksi ja yksityisiksi lukioiksi.

Okne ilmoitti samalla, että siihen mennessä oli päästy kymmenen yksityiskoulun kanssa sopimukseen kaupunginhallituksen neuvottelupohjaksi hyväksymän luovutus- ja haltuunottosopimuksen yksityiskohtaisista ehdoista. Toimikunta ehdotti, että kaupunginhallitus lähettäisi sopimukset valtuuston vahvistettaviksi. Neljän muun koulun kanssa neuvottelut olivat jääneet kesken koulujen asettamien ehtojen vuoksi. Korvaavan koulun sopimuksesta oli neuvoteltu 24 yksityisen oppikoulun kanssa, mutta neuvottelut olivat kesken koulujen asettamien lukuisien kysymysten takia. Lisäksi Okne ilmoitti neuvotelleensa Valtion viranomaisten kanssa Valtion oppikoulujen aseman järjestämisestä ja Helsingin koululaitoksen ulkopuolelle jäävien erikoiskoulujen kanssa näiden asemasta peruskoulujärjestelmässä. (Oppikoulu-neuvottelukunnan kirje kaupunginhallitukselle 23.12.1975)

Opettajajärjestöjen luottamushenkilöt vierailivat usein kouluuunnittelutoimistossa neuvottelemassa. Toimiston tekemistä laskelmista koskien koulujen tulevia oppilasmääriä ja opettajien virkoja saatiin lähes poikkeuksetta vastaukset opettajien työttömyyden pelkoon. Ktj. Kauranne kirjoitti useita artikkeleita Helsingin opettajien ammattijärjestön lehteen Rihveliin. Esimerkiksi 28.2.1977 ilmestyneessä numerossa oli artikkeli, jonka otsikoksi oli merkitty "Opettajien siirtosuunnitelma hahmottumassa". Se voitaisiin laatia lopulliseen muotoonsa vasta kouluuunnitelman hyväksymisen jälkeen, koska vasta silloin tiedettiin kunkin koulun perusopetusryhmien määrät ja muut opettajalaskelmien pohjaksi tarvittavat tiedot. Artikkelissa todettiin mm., että kahden ja useamman koulun yhteisiä virkoja on pyritty välttämään ja että jokainen opettaja voi kertoa toiveensa johtajalle tai koulunsa yhteisopettajalle, joka välittää tiedot ao. kouluuunnittelijoille.

Opettajajärjestö oli syystä huolissaan Pekonen määrittelemien "suppenevien koulujen" opettajien tulevasta työstä. Oppilaiden riittäminen näille kouluille näytti peruskoulun ensimmäisinä vuosina huonolta, mutta kun tiedettiin oppilasmäärien kasvu ja uusien koulurakennusten rakentamisen hitaus, voitiin olettaa, että

suppenemista ei tapahdu, vaan koulut saavat jatkaa suunnilleen entisen suuruisina. Eri asia oli kokonaan lakkautettavien koulujen, kuten esimerkiksi Kulmakoulun tilanne. Mutta sitä mukaa kun oppilaita siirrettiin toisiin kouluihin, myös opettajia siirrettiin lakkautettavista kouluista eloon jääviin. Tästä aiheesta antoi lehdistölle tietoja mm. rehtori Teuvo Soljanto Pohjois-Haagan yläasteen puolesta. Toimittaja Starck kysyi vastauksia samoista asioista myös koulusuunnittelutoimistosta ja laati asiasta artikkelin. (HS 2.4.77)

Helsingin koulusuunnittelu-toimikunta jakautui neljään jaostoon, jotka olivat yleisjaosto, materiaalsen suunnittelun jaosto, pedagoginen jaosto ja ruotsinkielinen jaosto. Yleisjaosto käsitteli lainopillisia ja jaostojen yhteisiä kysymyksiä. Materiaalsen suunnittelun jaoston työtä pidettiin tärkeimpänä, koska se suunnitteli kansa-, kansalais- ja oppikouluista uuden järjestelmän kouluyksiköt, sompaili niiden piirirajat ja oppilasmäärät sekä mahdolliset koulujen erikoistehtävät. Ruotsinkielinen jaosto otti siltä asiantuntija-apua ja sompaili omien koulujensa tehtävät omien, suomenkielisistä kouluista poikkeavien olosuhteiden mukaan.

Koulusuunnittelu-toimikunnan pedagoginen jaosto teki ehdotukset Helsingin koulujen opetussuunnitelmiksi ja pedagogisiksi uudistuksiksi ja ruotsinkielinen jaosto valmisteli varsinaiselle toimikunnalle kaikki Helsingin ruotsinkielisten koulujen siirtymiseen liittyvät asiat. Koska suunnitteluasioita oli pääkaupungissa paljon, oli kutakin jaostoa varten pestattava koulusuunnittelijoita ja juristeja. Pääkaupungin koulusuunnittelutoimiston työntekijämäärä kasvoi kanslia-apulaisineen yli kahden kymmenen. Satoihin taas nousivat työryhmien ja jaostojen kokoukset, kun valmistettiin maan laajinta koulusuunnitelmaa.

Olemassa olleiden koulujen tilojen inventointi ja sompailu uusiksi ala-asteiksi, yläasteiksi ja lukioiksi vei suunnittelijoilta paljon aikaa. Jokaisen olemassa olleen kansa- ja oppikoulun jokainen luokahuone merkittiin ruudulla erikoiskaavioihin, joita verrattiin tulevien ala- ja yläasteiden vaatimiin tilatarpeisiin. Täyteen ahtamalla

PERUSOPETUSRYHMIEN TEOREETTINEN SIJOITTELU VUONNA 1981

Vaihtoento 1

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	I	II	III	N:o	Toimintapiste	Piiri
4151								4145					4151	Puistolankoulu	
4280													4145	Pohjois-Helsingin yhteisk.	414
			8AK				SA						4280	Puistola, uusi	
4320													4320	Puistola, uusi	
4270								1305					4270	Puistola, uusi	
4250													1305	Arkadian yhteislyseo ¹⁾	426
													4250	Suutarila, uusi	
4230								4031					4230	Ala-Malmi, uusi	
4240													4031	Ala-Malmin kansalaisk.	403
													4240	Ala-Malmi, uusi	
4081			4220				4055						4081	Malmin koulu	
4091													4091	Malmin koulu	
			VENÄJÄ										4220	Ylä-Malmi, uusi	
													4055	Malmin yhteiskoulu	405
4071								4210					4071	Pukinmäen koulu	
													4210	Pukinmäki, uusi	421
4200													4200	Pukinmäki, uusi	
4190								4025					4190	Pihlajisto, uusi	
4011													4025	Helsingin uusi yhteisk.	402
													4011	Pihlajamäen koulu	
4161								4175					4161	Jakomäen koulu	
													4175	Jakomäen yhteiskoulu	417
4290													4290	Pohjois-Jakomäki, uusi	

1) Kysymykseen tulee myös jokin muu kantakaupungin kouluista

Näkymä Helsingin koulusuunnitelman B-osan yhdestä sivusta, joka sisältää suuralue 4:n suunnittelualueet 41-45. Ruutu=luokka.

saatiin näissä suunnitelmissa peruskoulun tulevat oppilaat sopimaan entisiin rakennuksiin. Jaostoissa valmisteltiin kompromissiehdotuksia ja välillä määrättiin koulusuunnittelijat muuttamaan ehdotuksiaan. Suunnittelu poikkesi suuresti piennempien kuntien koulusuunnittelusta, mutta riittävällä työvoimalla saatiin jaostojen ehdotukset noin vuotta ennen H-hetkeä valmiiksi päättävien elinten käsittelyä varten.

Lukuisien pitkien koulusuunnittelu-toimikunnan kokousten jälkeen syntyivät kunnallisdemokratian pelisääntöjen mukaiset enemmistöratkaisut, vaikka ns. keskustaryhmät vaihtoivat äänestyskäyttäytymistään toisinaan puolelta toiselle. Heistä osa kannatti vuoroin laissa luvattua yksityisen koulun valintaa, vuoroin oli pakottamassa joitakin kouluja luovuttautumaan kunnalle. Tällaiset ailahtelut vaa'an kielenä toimineilta puolueilta aiheuttivat paljon lisätyötä meille virkamiehille. Oli laadittava uusia vaihtoehtoja.

Koulusuunnittelutoimikunnan kokoukset pidettiin kaupungin hallituksen juhlavassa kokoushuoneessa entisten ylipormestareiden kuvien alla. Kun Saukkosen jälkeen puheenjohtajaksi valittu Jouni Apajalahti lukuisten kokousten jälkeen sai kopautetuksi ns. lopulliset ehdotukset päätöksiksi, ei tämä tyydyttänytkään kaikkia poliitikkoja. Kaupunginhallitus perusti uuden, Pekoneksi ristityn sovitteluelimen, jolla oli vielä Pesoseksi kutsuttu taloudellis-juridinen työryhmä apunaan. Vasemmisto tunsu jäänensä häviölle virallisessa koulusuunnittelutoimikunnassa ja uudessa toimikunnassa pyrittiin muuttamaan varsinaisen suunnittelutoimikunnan päätöksiä heille mieluisammaksi. Myöskin eräitten muitten kh:n jäsenten teki mieli päästä mestaroimaan kouluasioita.

Kun uusissa työryhmissä saatiin jännittävien vaiheiden jälkeen hiotuksi eniten närrää aiheuttaneet ratkaisut, voitiin nämä siirtää virallisen koulusuunnittelutoimikunnan päätettäväksi ja lähettää sen lopulliset ehdotukset kaupungin-hallitukselle. Muutettu koulusuunnitelma sisälsi, kuten usein komiteoiden ehdotukset, puhdasrotuisen ratsun asemesta kyttyräisen kamelin piirteitä. Kyttyröiksi osoittautuivat mm. ratkaisut tiettyjen korvaavien koulujen epävarmasta asemasta. Poliit-

tisten kiemuroiden selvittäminen vei monta vuotta. Mutta pikaratkaisua tarvittiin, jotta peruskouluun voitiin vaikka onnabdellenkin siirtyä lain määräämän aikataulun mukaisesti.

Propagandasota peruskoulun ongelmista, joka oli kukoistanut vuosia pääkaupungin lehdistössä, loppui tyystin, kun oli päästy poliitiseen sopuun kaupunginhallinnon korkealla tasolla. Kaupunginhallituksessa hiottu koulusuunnitelma meni nopeasti läpi ja se painatettiin kaupunginvaltuuston käsittelyä varten. Mutta vielä olivat edessä loppukahinat valtuuston kokouksessa. Poliitikoilla näyttää olevan suuri tarve esiintyä valtuuston puhujakorokkeilla, koska siellä pideytyistä puheista ja vastalauseista oli toivoa saada osia lehdistöön, ehkä radioon ja televisioonkin.

Joulukuun kahdeksannen päivän iltana Herran vuonna 1976 klo 18 alkoi pääkaupungin koulusuunnitelman käsittely kaupunginvaltuustossa. Virallisesti koulusuunnitelma tunnetaan kaupunginhallituksen mietintönä nro 24/1976. Aikaa peruskoulun siirtymishetkeen oli silloin seitsemän kuukautta. Sen vuoksi kaupunginjohtaja Teuvo Aura ja opetustoimesta vastaava apulaiskaupunginjohtaja A.K.Loimaranta olivat melkoisen hermostuneita, kun poliitikot eivät kokouksen alkupuolella näyttäneetkään saaneen sopua aikaan. Istunto oli keskeytettävä useita kertoja ja asian käsittely venyi aamun tunneille asti. Valtuutetut, virkamiehet ja tiedotusvälineiden edustajat kävivät kokouksen kuluessa omia keskustelujaan ja poliittiset ryhmät omiaan. Vihdoin kolmen, neljän aikaan aamulla valtuutetut olivat valmiit päättämään asian. Samalla turvauduttiin Suomen koululaeissa tuntemattomaan suppenevien koulujen käsitteeseen. Tämä oli ilmeisesti laitton, mutta onneksi väistyvä koulumuoto, jota valtion kouluviranomaiset katsoivat sormiensa läpi. Näin monien mutkien jälkeen saatiin Helsingin koulusuunnitelma kaupunginvaltuuston hyväksymäksi. (Kauranne 2003, ss. 70-85.)

Helsingin koulusuunnittelutoimistolla, kuten myös kansakoulujen kanslioilla, oli yhteistyötä jatkuvasti monen muunkin tahon kanssa. Mainittakoon yhteistyö kaupunkisuunnitteluviraston, rakennusviraston, lastensuojelun, sosiaalihuollon, kirjankustanta-

HELSINGIN KAUPUNGINVALTUUSTON ASI AKIRJAT

KAUPUNGINHALLITUKSEN MIETINNÖT

N:o 24 — 1976

Koulusuunnitelman ja eräiden siihen liittyvien sopimusten hyväksyminen.

Koulujärjestelmän perusteista annetun lain 14 §:n mukaan kunnan tulee valmistaa ja viimeistään valtioneuvoston asettamaan määräaikaan mennessä toimittaa kouluhallituksen tarkastettavaksi kunnan koulusuunnitelma, joka sisältää arvioidun koulutustarpeen perusteella laaditun selvityksen niistä toimenpiteistä, joihin kunta aikoo ryhtyä laissa tarkoitetun kunnan koululaitoksen järjestämiseksi ja kouluoljensa kehittämiseksi. Valtioneuvosto on 23. 3. 1972 määrännyt, että Helsingin kaupunkiin perustetaan kunnan koululaitos vuonna 1977 (1. 8. 1977) ja että kaupungin koulusuunnitelma on toimitettava kouluhallituksen tarkastettavaksi lokakuun 1976 loppuun mennessä. Kunnan koulusuunnitelman, jonka kunnallisvaltuusto hyväksyy, tulee sisältää peruskouluasetuksen 161 §:ssä mainitut seikat ja siihen on liitettävä saman asetuksen 162 §:ssä tarkoitetut selvitykset. Koulusuunnitelman tarkastamista koskeva hakemus on toimitettava piirihallintoviranomaiselle, joka lähettää hakemuksen lausuntoineen kouluhallitukselle. Tarkastettuaan suunnitelman kouluhallitus antaa siitä lausuntonsa ja tarpeellisiksi katsomansa ohjeet kunnan koululaitoksen järjestämistä ja kouluolojen kehittämistä varten.

Koulusuunnitelman tarkastamista koskevan hakemuksen ohessa sen yhteydessä käsiteltäväksi on piirihallintoviranomaiselle lisäksi toimitettava kunnan koululaitokseen sisällytettäväksi aiottujen yksityisten oppikoulujen kunnan haltuun ottamiseen liittyvien sopimusten hyväksymistä koskevat hakemukset. Samoin on meneteltävä yksityisen oppikoulun käyttämiseen kunnan peruskoulua korvaavana kouluna liittyvien riidanalaisten sopimusten hyväksyttävissä olevien sopimusehtojen päättämistä koskevien hakemusten osalta. Myös hakemukset valtion oppikoulujen muuttamisesta kunnan koululaitokseen kuuluviksi

Tässä se on Helsingin kaksikiloisen koulusuunnitelman ensimmäinen sivu kaupunginvaltuuston asiakirjaksi painettuna. Edellisillä sivuilla kerrotaan koulusuunnitelman vaikeasta syntyhistoriasta. Loppu hyvin, kaikki hyvin.

jien ja muiden koulujärjestelmän muutokseen liittyvien tahojen kanssa. Kuitenkin tärkeimmät yhteistyötahot olivat edellä kuvatut yhteisöt ja instanssit. Ottamalla yhteyttä erilaisiin koulutoimen sidosryhmiin voitiin pääkaupungissakin välttyä suuremmilta karikoilta ja jatkaa joustavaa, eri näkökohdat huomioon ottavaa koulusuunnittelutoimintaa. Näin koko pääkaupunkiseutu oli yhtä aikaa valmiina siirtymään uuteen koulujärjestelmään.

3. Suomen pääkaupungin siirtyminen uuteen koulu- systemiin

Vuoden 1977 kevät oli Helsingin koulusuunnittelutoimistossa kuumeista käytännön toimien suunnittelua, jotta valtuuston päätös kunkin koulun uudesta asemasta, koosta ym. ominaisuuksista saataisiin yksityiskohtaisesti määritellyksi ennen elokuun 1. päivää, joka oli Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniaisten peruskouluun siirtymispäivä. Tällöin tulivat kaikkien koulujen johtajat neuvotteluihin mukaan.

Virastomme tiedotusjaos laati koululaitoksen henkilökunnille ja oppilaiden vanhemmille osoitettuja Tietovarpu/Griffeln -nimisiä tiedotuslehtiä, joissa selvitettiin seikkaperäisesti, millä tavoin kullakin alueella valtuuston päätös vaikuttaisi entisten kouluolojen muuttamiseen. Lehdissä esiteltiin koulujen uudet tehtävät, koulupiirit jne. Lisäksi kaikilla Helsingin suuralueilla järjestettiin kevään lopulla valistustilaisuudet, joissa jokaisessa oli satoja kansalaisia kyselemässä siirtymisen yksityiskohdista. Me koulusuunnittelijat olimme vastaamassa vanhempien ja tiedotusvälineiden kysymyksiin. Joskus tilaisuuksissa oli myös koululautakunnan jäseniä.

Helsingin koulusuunnitelmaan oli merkitty tarkalleen, kuinka monta oppilaanluokkaa sijoitettiin kuhunkin olemassa olevaan koulurakennukseen kunakin seuraavana viitenä vuotena.

Suunnitelmasta löytyivät muutkin tarvittavat ohjeet siirtymisestä. Lisäksi koulujen rehtorit ja johtajat kokoontuivat keske-

Peruskoulun kynnyksellä Helsingin vanhassa Messuhallissa järjestettiin peruskoulunäyttely. Äärimmäisenä vasemmalla koululautakunnan puheenjohtaja Jouni Apajalahti.

nään pohtimaan oppilaiden sijoittamista suunnitelman mukaisesti kuhunkin kouluun syksyllä 1977. Oppilaiden määrä kussakin koulussa oli pohjana myös henkilökunnan muutoksille.

Ennen peruskoulua oli opettajiston piirissä pelkoa työllisyydestä, kun jotkut “ennustajaeukot” maalailivat synkkiä tulevaisuuden kuvia esitelmillään ja artikkeleillaan. Ennätys oli lehtori Helena Martaksen väite, että 800 opettajaa jäisi työttömäksi Helsingissä, vaikka oppilaiden kasvavat määrät ennustivat päinvastaista kehitystä. Voinkin mielihyvin todeta, että peruskouluun siirtymisen johdosta ei siirtymisvuosina jäänyt yksikään vakinainen eikä juuri muukaan Helsingissä toiminut opettaja työtä vaille. Päinvastoin monet uudetkin opettajat saivat Helsingin koululaitoksessa työtä. Sama koski koulujen muuta henkilökuntaa.

Opettajien nimeäminen uusiin virkoihin aiheutti paljon puuhaa. Vähintään kaksi vuotta toimineet väliaikaiset opettajat saivat hakematta vakinaisen viran ja monien lehtorien virkojen sisältöä muutettiin heidän ja koulujen toivomiin suuntiin. Meillä oli kolme päätoimista

virkojen ja toimien suunnittelijaa useita vuosia, ennen kuin saimme kaikki tarvittavat henkilösiirrot ja virkojen muutokset tehdyiksi ja uudet valtakirjat annetuiksi. Samaan aikaan oli nimettävä myös uudet väliaikaiset, sijaiset ja tuntiopettajat, jotta kaikilla oppilailta olisi mahdollisimman tarkoituksenmukainen opettajisto seuraavana lukuvuonna.

Pyrimme poistamaan pääkaupungissa koulujen iltavuoron. Se vei lukuisia vuosia. Onneksi Helsingin kaupunki oli erityisesti peruskoulun jälkeisinä vuosina sangen suopea koululaitokselle. Vuodesta 1975 vuoteen 1991 rakennettiin kolmisenkymmentä uutta koulua ja korjattiin kymmeniä entisiä. Jokaisen Helsingissä rakennetun ja saneeratun koulun suunnitteluun otettiin joko entinen tai tuleva johtaja mukaan, koska kaikki muut suunnittelijat olivat rakennusviraston insinöörejä ja arkkitehtejä. Kouluviraston toinen edustaja oli joku meidän arkkitehdeistämme. Edustajamme kuuntelivat pedagogien toivomuksia ja osasivat välttää ainakin osan edellisten koulurakennusten virheistä.

Valtion oppikoulujen siirtäminen kunnallisiksi kouluiksi kävi suhteellisen helposti. Valtio antoi näet kaikki oppilaansa ja opettajansa kunnan kouluihin ja myös pääosan koulurakennuksistaan. Jonkinlaiseksi kauppatavaraksi valtio jätti mm. Alppilan lyseon, joka sittemmin vaihdettiin Kylänevan kansakouluun. Siitä tuli yliopistoon kuuluvan toisen normaalikoulun ala-aste. Pari muuta valtion omistamaa koulurakennusta annettiin muuhun käyttöön.

Valtion koulujen opettajat, rehtorit ja muu henkilökunta siirrettiin kunnan vastaaviin virkoihin ja toimiin onnistuneesti. Rehtorien virat kaksinkertaistuivat, kun uudet lait määräisivät eri rehtorin lukiolle ja eri rehtorin toimivalle yläasteelle. Helsingissä kiinteistöasiat annettiin yleensä lukion rehtorille ja irtaimistoasiat yläasteen rehtorille. Helsinki menetti siirtymistä seuraavina vuosina yli 20 miljoonaa markkaa valtionapua vuosittain. Tämä johtui siitä, että valtio oli aikaisemmin maksanut kaikki omistamiensa oppikoulujen kaikki menot ja mak-

sanut yksityis-kouluille 70-80 % niiden käyttömenoista. Ennen peruskoulua oppilaidenvanhemat maksoivat muut kulut. Peruskouluiksi muutetut koulut saivat Helsingissä alle 40% todellisista kuluistaan valtion osuuksina. Kaiken muun maksoi kaupunki. Peruskoulu ja lukiokin valtaosaltaan oli ilmainen oppilaille.

Yksityiskoulujen siirtymisestä kunnan haltuun tai pysymisestä ns. korvaavina kouluina käytiin tiukimmat taistot. Kirjasani Pääkaupungin koulusodat olen kuvannut näitä poliittisia taistoja seikkaperäisesti ja tyydyn tässä kertomaan niistä vain pääpiirteet. Neuvottelut käytiin pääasiassa Oppikoulu-neuvottelukunnassa.

Tämä työryhmä sai koulusuunnittelutoimikunnalta alustavat suunnitelmat kunkin koulun tulevasta oppilasmäärästä neuvottelujen pohjaksi. Okne pyysi kunkin koulun edustajat, koulu kerrallaan, neuvottelupöydän ääreen. Neuvottelun alussa Oknen puheenjohtaja ja koulutoimen johtaja esittivät kaupungin alustavia suunnitelmia ja koulun edustajat esittivät toivomuksiaan. Sitten seurasivat yksityiskohtaiset keskustelut.

Neuvotteluissa yksityiskoulujen edustajien kanssa noudatimme laissa määrättyä periaatetta, että koulu itse saa valita, haluaako se luovuttautua kunnalle vai jatkaa yksityisenä. Tätä periaatetta eivät vasemmistolaiset halunneet hyväksyä. Heidän politiikkanaan oli taivuttaa yksityiset koulut luovuttautumaan varoineen ja velkoineen kunnan haltuun. Siihen he pyrkivät mm. antamalla naapurikouluille runsaasti oppilaita ja pienentämällä korvaaviksi aikovien koulujen piiriä. Onneksi oppilasmäärät Helsingissä olivat kasvavia, niin että oppilaita riitti lähes kaikille olemassa oleville kouluille entiset tai suuremmat määrät. Toisaalta oikeistoenemmistö Helsingissä esti monen yksityisen koulun alasajon näinä kuumina vuosina.

Useat yksityiset koulut olivat ajautuneet ennen peruskoulua taloudellisesti niin vaikeaan tilanteeseen, että katsoivat olevan varmempaa luovuttautua kunnan omistukseen kuin jatkaa yksityisenä. Vahvimmat koulut, joihin oli paljon pyrkijöitä, halusivat jäädä korvaavik-

si kouluiksi. Monilla kouluilla oli myös pedagogisia toivomuksia. Jotkut niistä halusivat säilyttää kielipainotteisuutensa, jotkut musiikin tai liikunnan erikoisleimansa. Toisilla taas oli toivomuksena saada tietty alue piirikseen, jotta oppilaiden määrä ja laatukin olisi entisenlaista.

Useimmille entisille oppikouluille voitiin tarjota koulun ympärillä oleva piiri kaikkine oppilaineen. Vain Suomalainen yhteiskoulu sai alun pitäen erityisaseman, kun siitä oli sovittu Opetusministeriössä. Sillä oli vanhastaan hyvä nimi ja koulu sai valita parhaat pyrkijöistä ympäri Helsinkiä. Se säilyi myös kielikouluna, jollaisia muodostettiin muutamien vuosien päästä Helsinkiin lisää. Vieraskieliset koulut saivat luonnollisesti ottaa oppilaansa koko Suomen alueelta. Myöhemmin pääkaupunkiin perustettiin erikoislukioita, jotka myös saivat hakukilpailua käyttäen valita oppilaansa kaupungin ja ympäristökuntien alueelta.

Vaikka peruskouluun siirtyminen pääkaupungissa sujui pääpiirteittäin rauhallisesti, oli pinnan alla kytymässä em. suppenevien koulujen joukko. Sitä kuvasi mm. Suomen kuvalehti 30.9.1977 tähän tapaan: "Helsingin kelluvat yksityiskoulut elävät vuoden kerrallaan. Viimeiset mohikaanit taistelevat olemassaolostaan. Helsingin 34. yksityisestä suomenkielisestä oppikoulusta 'kuoli' peruskoulun myötä noin puolet, osa katkeran riidan jälkeen. 18 viimeistä mohikaania jatkaa elämäänsä, niistä vain kahdeksan tehtävästään varmana. Kymmenen on saanut suppenevan tehtävän: niissä jatkaa peruskoulun yläaste (suppenevana) sekä lukio. Vuosittain tarkistettavat oppilasmäärät ratkaisevat näiden kohtalon: henkiin jäämisen tai vähittäisen kuoleman."

Em. lehtijuttu kuvaa pähkinänkuoressa suppenevien koulujen tilannetta julkisuudessa, mutta asiantuntijapiireissä nähtiin tilanne valoisampana. Helsingin koululautakunnan enemmistö ja kaupunginvaltuuston enemmistö eivät koskaan hyväksyneet koulujen suppenemista käytännössä. Niiden koulujen nimeksi merkittiin koulusuunnitelman tarkistuksiin ja ohjesääntöihin "vuosittain tarkistettavan tehtävän saaneet koulut". Tämä optimistisempi nimitys oli enne

paremmasta ja niinpä muutamien vuosien jälkeen kaikki em. koulut saivat ns. pysyvän tehtävän. Opettajien kouluttaminen peruskoulua varten oli kaikissa kunnissa lähes samanlaista. Kouluhallitus oli laatinut ns. SIVA- eli siirtymävaiheen koulutuksen ohjelman ja peruskoulussa siirryttiin VESO- eli virkaehtosopimusten mukaiseen kouluttamiseen, jossa kunnilla oli erilaisia aiheita ja tapoja opettajien taitojen kehittämiseksi.

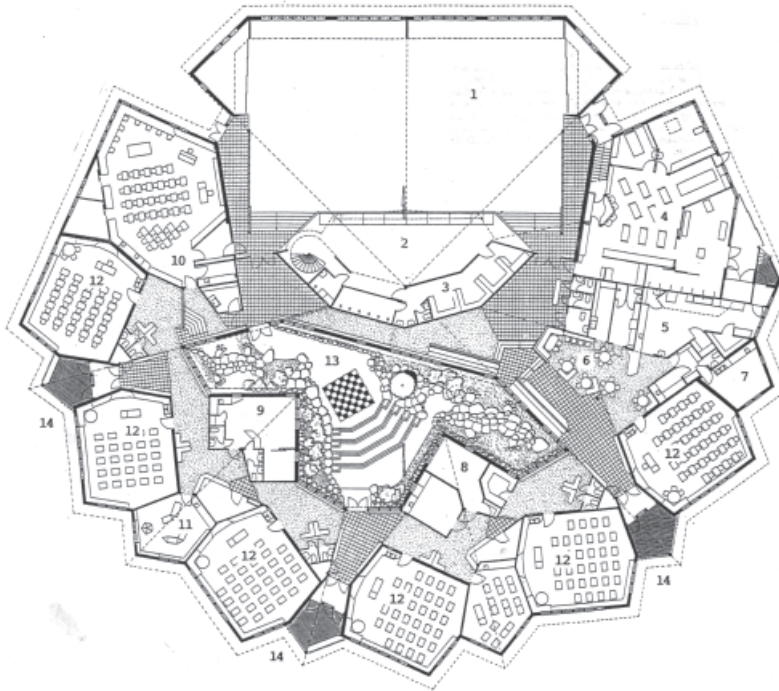
4. Maamme kirkonkylän alkuaskeleet peruskoulun tiellä

Erikoiskoulujen muodostamiseen on aina liittynyt opetuksen kehittäminen jollakin tavoin omaleimaiseksi. Mutta myös ns. tavallisia peruskouluja kehitettiin samassa hengessä. Tarve kehittää opetusta on jokaisen vireän opettajan mielessä. Siksi jokaiseen opetuskokeiluun löytyi riittävä määrä opettajia ja koulujen johtajia.

Helsingin koululautakunta virkamiehineen pitämässä kokousta. Puheenjohtaja ja virkamiehet taustalla. Oikealla vasemmiston ja vasemmalla oikeiston edustajat. Puheenjohtajasta katsottuna oikeisto on oikealla ja vasemmisto vasemmalla.

Olen kertonut Helsingin koululaitoksen pedagogisesta kehittämisestä peruskoulun alkuvuosina Suomen kouluhistoriallisen seuran vuoden 1988 vuosikirjassa laajemmin. Tähän artikkeliin olen sijoittanut samoja asioita pähkinänkuoressa. Muuten koulujen huoneistojen saneeraaminen edistää sekin opetuksen kehittämistä, joten perusparannetut koulut ja uudet koulurakennukset liittyvät erikoistiloineen ja -välineineen oleellisesti peruskoulun pedagogiseen kehittämiseen.

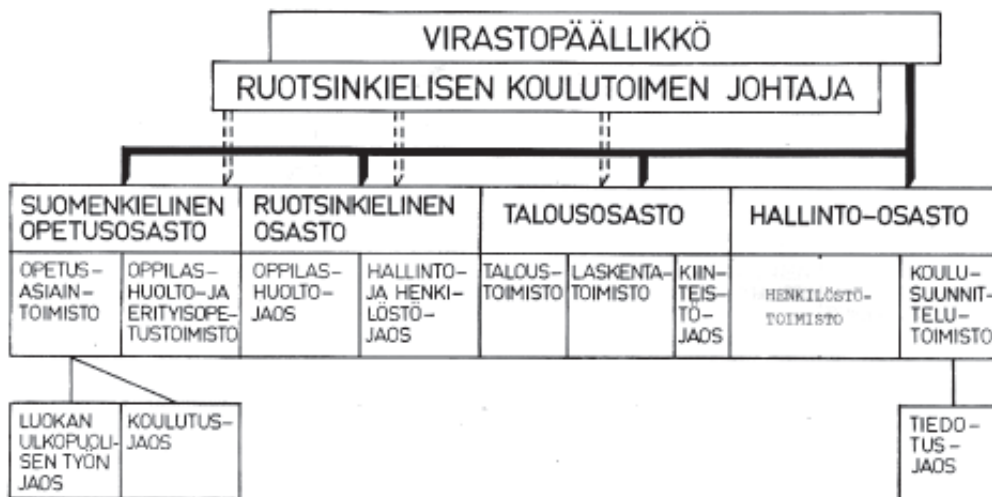
Samalla kun arkkitehdit pyrkivät kouluväen ohjeiden mukaan piirtämään pedagogisesti mallikkaita kouluja he myös käyttivät mielikuvitustaan ja tuloksena oli mm. yllä oleva Metsolan ala-asteen koulu. Luokat ovat mutterin muotoisia, pieni piha kasveineen ja ruokala keskellä koulua. Koulussa on tarpeelliset varasto- ym. tilat ja liikuntahalli luokista erillään.

Valtion kouluviranomaiset pyrkivät peruskoulun alkuvuosina saamaan koulujen opetuksen ylen yhtenäiseksi. Näytti siltä, että kouluhallitus pyrki tilanteeseen, jossa jokaisessa koulussa opetettaisiin samoina aikoina samoilla asteilla samoja asioita. Näin esim. pääjohtaja tietäisi tarkalleen, mitä asioita tietyllä viikolla opetettaisiin kaikkien maamme peruskoulujen viidensillä luokilla. Mm. me Helsingin kouluviranomaiset vastustimme tällaista yhtenäistämistä ja halusimme jo silloin, että jokaisella koululla olisi vapaus järjestää ei ainoastaan opetusmetodinsa vaan osa opetussisällöstäänkin.

Vaikka valtion kouluviranomaiset jarruttivat peruskoulun ensimmäisinä vuosina Helsingin omaleimaisten luokkien kehittämistä, saimme neljä vuotta kestäneen taistelun seurauksena luvan perustaa musiikkiluokkien lisäksi muutamia liikunnan ja kuvaamataidon erikoisluokkia tiettyihin helsinkiläisiin peruskouluihin, joissa opettajat ja oppilaat olivat asiasta innostuneita. Näitä luokkia, joilla oli tavallista enemmän nimensä mukaisia aineita, kutsuttiin painotetun tai tehostetun opetuksen luokiksi. Niille luokille oli järjestettävä hakukilpailu, koska tulijoita oli liikaa sekä omasta että naapurikoulujen piireistä. Luokat ovat menestyneet yleensä hyvin ja nykyisin kaikilla peruskouluilla on oma leimansa.

Laissa sallittujen vieraiden kielten valinta saatiin Helsingissä maan laajimmaksi, sillä jokaisen suurpiirin alueella oli valittavissa kaikkia laissa mainittuja vieraita kieliä eli englantia, ruotsia, saksaa, ranskaa ja venäjää. Yläasteilla voivat helsinkiläiset valita myös latinan ja lukiossa muitakin kieliä. Ellei ruotsia ollut valinnut ala-asteella, se on ollut peruskouluun siirtymisestä lähtien pakollinen kaikille suomenkielisille oppilaille yläasteelta alkaen. Asiasta ollaan jatkuvasti erimielisiä. Vastaavasti suomenkieli on pakollinen äidinkieleltään ruotsia puhuville suomalaisille.

Yläasteella valinnan mahdollisuudet olivat suuremmat kuin ala-asteella. Suuret yläasteet antoivat enemmän valinnan mahdollisuuksia, koska tällöin muodostettavat perusopetusryhmät muodostuivat niin suuriksi, että ne voitiin jakaa tasoryhmiksi tai valinnaisaineryhmiksi.

Yllä Helsingin kouluviraston organisaatio peruskoulun alkaessa. Sk koulutoimenjohtaja oli virastopäällikkö ja rk koulutoimenjohtaja johti ruotsinkielistä koulutointa. Osastot, toimistot ja jaokset näkyvät kaaviossa. Yksiköiden nimet kertovat niiden tehtäväalueen.

Suosituimpia valinnaisaineita olivat pääkaupungissa peruskoulun alkutaipaleella tekniset aineet, kotitalous ja konekirjoitus sekä kolmas vieras kieli. Atk-kurssit saavuttivat varsinkin poikien keskuudessa suuren suosion. Johtosäännön hyväksymisvaikeuksien jälkeen saatiin liikuntapainotteisuus järjestymään kolmeen yläasteeseen Helsingin alueella. Myöhemmin on muuttuneiden peruskoulusäädösten seurauksena omaleimaisuus tullut kaikkien koulujen ominaisuudeksi.

Erikoiskouluista ja -luokista mainittakoon steinerkoulut, juutalainen koulu, kristillinen koulu, montessoriluokat jne. Vaikka vain viimeksi mainittuja erikoisluokkia esiintyi tavallisissa peruskouluissa, ovat kaikki mainitut ja tietysti myös korvaavat koulut ja erikois-

lukiot kaikkien helsinkiläisten, jopa naapurikuntien oppilaidenkin valittavissa, samoin vieraskieliset koulut ja kolme suomenkielistä kielikoulua. Myöhemmin 1980-luvun lopulta alkaen useat ala- ja yläasteet sekä lukiot ovat ruvenneet tehostamaan yhtä tai kahta opetuksen aluetta, joten oppilailla on runsaasti valinnan mahdollisuuksia.

Oman lukunsa muodostavat ns. erityiskoulut ja erityisopetus, joita ei pidä sekoittaa erikoiskouluihin tai erikoisluokkiin. Erityisopetus, oli se sitten luokkamuotoista tai ns. osa-aikaista, oli tarkoitettu poikkeuksellisille oppilaille. Nämä koulut ja -luokat edustivat yksilöllistä opetusta siinä missä em. erikoiskoulut ja -luokatkin. Nykyaikaisen kulttuurivaltion antamiin kansalaisten oikeuksiin kuuluu saada hyvä opetus riippumatta oppilaiden kyvyistä ja lahjoista. Erityisluokilla oli alle kymmenen oppilasta luokallaan, joten oppilaan vuosihinta näillä luokilla on korkea. On tärkeää, että yhteiskunta pyrkii tukemaan erityistä tukea vaativia oppilaita heidän vaikeuksissaan.

Luokkamuotoisen erityisopetuksen tavallisimmat lajit olivat peruskoulun alkuvuosina entisistä apukouluista muodostetut "mukautettua opetussuunnitelmaa" noudattavat luokat. Toisen suuren erityisopetuksen ryhmän muodostivat sopeutumishäiriöisten koulut ja luokat, entiset tarkkailukoulut ja -luokat. Vielä vanhempia erityisopetuksen muotoja ovat maassamme näkövammaisten ja kuulovammaisten luokat, jotka aikaisemmin oli sijoitettu valtion omistamiin sokeiden ja kuurojen kouluihin. Mm. Helsingissä on ollut myös aivovaurioisten luokkia, ja eräitä harvinaisempia erityisluokkia. Osa-aikaisen eli klinikkamuotoisen erityisopetuksen muodot ovat jo ennen peruskoulua syntyneet 1) puhevikojen korjaustoiminta sekä 2) lukemis- ja kirjoittamishäiriöiden korjaus. Tämä opetus tapahtui siten, että oppilas siirtyi omasta luokastaan vajaaksi puoleksi tunniksi erityisopettajan huoneeseen saamaan tarvitsemaansa erityisopetusta. (Kauranne 1980, ss. 175-182)

Yläasteen jälkeen oppilaat voivat periaatteessa valita minkäläisen ammatillisen oppilaitoksen tai lukion tahansa, mutta edellä on rajoitettu niihin valinnanmahdollisuuksiin, joita Helsingissä oli peruskoulun alkuvuosina. Varsinkin 1980-luvun loppuvuosina ja siitä eteenpäin on koulujen kunnia-asiana on ollut kehittää opetus-tarjontaansa niin, että sillä olisi vetovoimaa nykyajan nuoriin. Tämä saattaa tulevaisuudessa olla jopa koulun elinehto.

Lähteet

Painetut lähteet

- Aho, Erkki 1996, Myrskyn silmässä, kouluhallituksen pääjohtaja muistelee, ISBN 951-37-1966-9. Oy Edita AB Helsinki. Ss.259.
- Henttonen, Antti 1987, Pilkkeitä koulu- ja lehtimiehen polulta. ISBN 951-0-14104-6. WSOY:n graafiset laitokset Juva. Ss. 332.
- Kauranne, Jouko 1980. Poikkeuksellisten lasten erityisopetuksen kehityksestä Suomen ja erityisesti Helsingin koululaitoksessa. Artikkelikokoomateoksessa EASE 80. Kongressijulkaisu Communication and Handicap, ss. 175-182. Kirjapaino E. Kuronen Helsinki. Ss. 249.
- Kauranne, Jouko 1988, Pääkaupungin koulusodat, ISBN 952-90001-54, Uudenmaan kirjapaino Oy, Vantaa. Ss.157
- Kauranne, Jouko 1994, Koulutietä koko elämä, ISBN 952-90-6020-3. Helsinki, Yliopiston kirjapaino. Ss.281.
- Kauranne, Jouko 2003, Neljännesvuosisata Helsingin opetustoimen kehitystä, pääkaupungin koululaitos peruskoulun alkamisesta 2000-luvulle, ISBN 951-718-812-9, Yliopistopaino, Helsinki. Ss.592.
- Oppiva helsinki 2001. Helsingfors – en vetgirig stad. Helsingin kaupunki Tietokeskus. Issn 1455-7231. Fagerpaino Oy Helsinki. Ss.215.
- Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I. Komiteamietintö nro A4/1970. Helsinki. Valtion painatuskeskus. Ss. 264.
- Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II. Komiteamietintö A5/1970. Helsinki. Valtion painatuskeskus.
- Somerkivi, Urho 1977, Helsingin kansakoulun historia. ISBN 951-

771-042-9. Suomalaisen Kirjallisuuden Kirjapaino Oy. Ss.485.

-Somerkivi, Urho 1982, Peruskoulu, synty, kehittyminen ja tulevaisuus. ISBN 951-773 251-1. Kunnallispaino Oy Vantaa. Ss.152

Painamattomat lähteet

-Helsingin kaupungin koululaitoksen toimintakertomukset vv. 1969-82

-Helsingin koulusuunnitelma 1976. Helsingin kaupunginvaltuuston asiakirjat. Kaupunginhallituksen mietinnöt. Nro 24-1976. Koulusuunnitelman ja eräiden siihen liittyvien sopimusten hyväksyminen.

-Helsingin Koulusuunnitelman tarkistaminen ja koulupiirijaon hyväksyminen. Helsingin kaupunginvaltuuston asiakirjat. Kaupunginhallituksen mietinnöt nro 5 -1980. ss. 320.

-Oppikoulun-euvottelukunnan (Oknen) esitys Helsingin kaupunginhallitukselle 23.12.1975.

Sanomalehdet, aikakauslehdet ja tiedotteet

-Demari/Suomen Sosialidemokraatti

-Helsingin koulu-uutiset/KouluHelsinki

-Helsingin Sanomat

-Kanava

-Nykypäivä

-Opettaja

-Rihveli

-Suomen kunnallislehti

-Tietovarpu/Griffeln

-Uusi Suomi

Haastattelut

-Larmola, Yrjö, ent. Oppikoulu-neuvottelukunnan ja Helsingin koululautakunnan puheenjohtaja ja koulusuunnittelu-toimikunnan jäsen. (haastattelu 10.10. 2002)